

J.M.G. Leune

De verponding over het platteland van Steenberg 1650-1795

Versie 1-4-2020

In 1650 werd voor de ingelanden van het Steenbergse platteland in opdracht van de Staten-Generaal een belasting ingevoerd die verponding werd genoemd. De belasting bestond uit een “geschoot” waarvan de hoogte per polder varieerde, afhankelijk van de waarde van de grond. Het geschoot werd jaarlijks door de Steenbergse magistraat vastgesteld. Het stond los van het dijkgeschoot dat jaarlijks diende te worden opgebracht ter financiering van de waterschappen, al was de belastinggrondslag dezelfde. De opbrengst werd jaarlijks geboekt en verantwoord in de zogeheten gemeenterekening. De inning werd door de Generaliteit gedelegeerd aan de magistraat van Steenberg.

Van de opbrengst was fl. 11.000 bestemd voor de Generaliteit (de “staatskas”).¹ Voorts was fl. 3000 bestemd voor de ontvanger van de “Bede van Brabant”.² Deze betaling werd beschouwd als een voortzetting van de “contributiepenningen” die tot de Vrede van Münster door de ingelanden werden opgebracht, bestaande uit sauvegardegelden en de Koningsbede (oorspronkelijk een belasting voor de hertog van Brabant). Formeel werd de “Bede van Brabant” gelegitimeerd als een bijdrage aan de aflossing van de resterende staatsschuld van het hertogdom Brabant. In feite was de bede een extra belasting ten bate van de Generaliteit; de opbrengst kwam dus eveneens ten goede aan de staatskas.³

In de inventaris op het stadsarchief van Steenberg is de belasting gerubriceerd in de categorie landsbelastingen.⁴ De belasting werd voor het laatst geïncasseerd in het jaar 1806.

In maart 1679 besliste de prins van Oranje als heer van Steenberg dat, ingaande dat jaar, de drossaard van Steenberg tevens ontvanger zou zijn van de genoemde belasting. Daaraan kwam in 1795 een einde.⁵ Het werd de drossaard toegestaan om de functie te laten uitvoeren door iemand anders.⁶

Vanaf 1679 veranderde er aanvankelijk vrijwel niets aan de manier waarop de eerstgenoemde belasting werd geïncasseerd. Vrijwel jaarlijks wisselden de collecteurs die werden geautoriseerd door leden van de Nassause Domeinraad (De Raad en Rekenkamer van de prins van Oranje) als gecommiteerden van de stadsher. ⁷ In 1693 berichtte drossaard Gijsbrecht van Hogendorp aan de prins van Oranje dat de inning van deze belasting niet verliep zoals werd beoogd. De “opgesetenen” (de ingelanden) werden naar zijn mening geconfronteerd met vele onnutte onkosten. Hij signaleerde een “merckelijke schade” voor de opbrengst als gevolg van tekortkomingen bij de inning. Hij had dit zelf ook ervaren omdat hij met zijn bloedverwanten behoorde tot de grootste ingelanden. Het was volgens hem beter om de inning toe te vertrouwen aan een “permanent, suffisant en vertrouwt persoon” en nam de vrijheid zichzelf als zodanig te beschouwen en aan te prijzen. De prins honoreerde zijn verzoek. Op 26-6-1693 verkreeg hij van de prins apart commissie als ontvanger der verponding over het platteland.⁸ Zijn drie opvolgers als drossaard (Diederik Johan van Hogendorp, Johan Swijters en Jacob Marinus de Beaufort) verkregen deze commissie elk ook.⁹

Deze nevenfunctie was bijzonder lucratief. Het ontvangstloon bedroeg 5% van de belastingopbrengst.

In de periode 1699-1747 lieten de drossaards de functie van ontvanger uitvoeren door hun stadhouder (plaaatsvervanger). Waarschijnlijk behoorde het ontvangstloon tot het belangrijkste bestanddeel van het inkomen van de stadhouder. Vanaf 1748 staan de verpondingsrekeningen op naam van de drossaard zelf, al is het niet aannemelijk dat hij de functie zelf daadwerkelijk uitoefende.¹⁰ In 1768 is Cornelis Johannes Bloys vermeld als waarnemend ontvanger van de verpondingen betreffende het platteland in Steenberg.¹¹ Waarschijnlijk vervulde hij deze taak al eerder als onderdeel van zijn taak als stadhouder. Ook de opvolger van

¹ Voor de inning van deze belasting benoemde de Raad van State namens de Generaliteit een aparte ontvanger. Diens rekeningen werden verantwoord voor de Rekenkamer van de Generaliteit en berusten anno 2020 in het Brabants Historisch Informatiecentrum in Den Bosch (archieffnummer 79).

² Ook deze ontvanger was in dienst van de Generaliteit.

³ Zie: S.C. Derks en J.G.M. Sanders, *Belastingen*, in: J.G.M. Sanders (eindredactie), *Noord-Brabant tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden, 1572-1795*, Hilversum, 1996, p. 136-137. In deze bron is foutief vermeld (in noot 20) dat Steenberg aan de bede niet meebetaalde.

⁴ Zie de inventarisnummers 1017-1199.

⁵ In 1795 werd de betreffende rekening niet meer verantwoord door drossaard De Beaufort maar door de binnenburgemeester (president-schepen) Emmericus Cornelisz. de Weert.

⁶ Nationaal Archief, Archief van de Nassause Domeinraad (ND), inv. 12554, fol. 294-294v.

⁷ West-Brabants Archief, Oud-gemeentearchief Steenberg, inv. 1017-1090.

⁸ ND, inv. 12554, fol. 297-297v.

⁹ Idem, inv. 302, 303, 308 en 311.

¹⁰ West-Brabants Archief, Oud-gemeentearchief Steenberg, inv. 1140-1186.

¹¹ ND, inv. 12798, fol. 149v-150.

Bloys als stadhouders fungeerde als waarnemend ontvanger van deze verpondingen.¹² Dit gold ook voor stadhouders Benjamin Neomagus.

De belasting werd afzonderlijk geïncasseerd voor het Oost- en het Westkwartier van de stad.

Tot het Oostkwartier werden de volgende polders gerekend:¹³

- Oudland.
- Kruisland.
- De beide Cromwielen.
- Triangel.
- Bols.
- Ferdinandus.
- Helmans (Hellemans, Helmonds).

In de betreffende rekeningen omvatte het Westkwartier de polders:

- Westland.
- Aanwas.¹⁴
- Rubeere.
- Graaf Hendrik.
- De Heen.
- Heenenoord.
- Oude Heije.
- Nieuwe Heije.
- Oude Vlietpolder.
- Nieuwe Vlietpolder (vanaf 1788).

Voor enkele jaren in de periode 1650-1795 is nagegaan hoe hoog de geïncasseerde belasting voor de beide kwartieren was en hoeveel het ontvangstloon van de betreffende incassateurs bedroeg. De overige kosten die in mindering op de ontvangsten werden gebracht blijven in het overzicht buiten beschouwing. Het ontvangstloon omvatte gewoonlijk ca. 70 tot 75 % van alle uitgaven.

De navolgende bedragen zijn afgerond in guldens.

Jaar	Oostkwartier	Westkwartier	Totale opbrengst	Ontvangstloon
1650	3284	2797	6081	304
1660	7331	6758	14089	704
1675	8375	7623	15998	800
1683	5391	4930	10321	516
1696	11559	10226	21785	1089
1700	11559	10230	21789	1089
1725	9218	8177	17395	870
1746	9218	8177	17395	870
1750	2621	4618	7239	362
1775	8747	7813	16560	828
1795	5362	6514	11876	594

In het Oostkwartier varieerden de opbrengsten tussen fl. 2621 en fl. 11559, in het Westkwartier tussen fl. 2797 en fl. 10226. De verminderde ontvangsten in 1683, 1750 en 1795 hadden steeds te maken met inundaties, in het eerste geval vanwege dijkdoorbraken in januari 1682, in de twee andere gevallen vanwege militaire inundaties in 1747 en 1794. Het incasseloon (steeds 5% van de ontvangsten) varieerde navenant.

¹² ND, inv. 12545, fol. 864.

¹³ De Graaf Hendrikpolder werd volledig vermeld als een polder in het Westkwartier; een deel daarvan lag in het Oostkwartier.

¹⁴ De polders Aanwas en Rubeere werden gezamenlijk vermeld als de St. Ontcommerpolder.